

Prof. dr. Ignacij Voje Ob njegovi osemdesetletnici

*Majhen in ponižen ristem v vesoljni red,
bratje z istimi besedami govorijo, dvignjeni
iz nedelje strnimo v zemeljski krog.
(Edvard Kocbek, Slovenska pesem)*

Dvignjeni iz nedelje strnimo v zemeljski krog ... Ko razmišljamo o profesorju dr. Ignaciju Vojetu, Nacetu, kot mu prijazno pravijo tisti, ki so mu blizu, moramo pesnikove besede razumeti najprej dobesedno. Profesor Voje namreč že desetletja prihaja ob ponedeljkih, naravnost dvignjen iz nedelje, torej, na Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani in se tam s svojimi kolegi, prijatelji in študenti pogovarja o zgodovini, o preteklosti in sedanjosti, o malih detajlih preteklosti in velikih temah sedanjosti, ki se tako pogosto spremenijo v majhne detajle preteklosti, ki morda nekoč spet postanejo velike teme ... Ni vedno lahko razumeti tega zemeljskega kroga, in vendar se zgodovinarji zaziramo vanj in večkrat moremo le strmeti, in poskušamo ga razumeti, še več, celo razložiti ga hočemo. V tem zemeljskem krogu pa tečejo, kot je vedel povedati Claude Lévi-Strauss, trije krogotoki, menjava dobrin, menjava besed in menjava žensk. Njegovo mnenje je bilo kasneje seveda preseženo, vsaj razrahljano je bilo in povedano z več stila, mi pa vemo, da se je prav v te krogotoke še posebej vztrajno zaziral profesor Voje s svojimi kolegi, najprej z njemu tako dragim in žal že pokojnim dr. Ferdom Gestrinom in nato še posebej z dr. Vasilijem Melikom in svojim naslednikom, dr. Vaskom Simonitijem. To vemo zato, ker je profesor Voje o tem veliko pisal in so o tem pisali tudi njegovi sogovorniki, njegovi *confrères*. Menjave srebra, glamskega srebra, svinca in svinčevega glaja in sploh trgovske menjave in krediti v srednjeveškem Dubrovniku, trgovski stiki Dubrovnika z balkanskimi in italijanskimi deželami in slovenskimi kraji in poti Ljubljančanov v Dubrovnik, balkanska politika grofov Celjskih in njihova pobožnost, menjave turških ujetnikov na eni in usode turških sužnjev in suženj na drugi strani, usode balkanskih držav pod Turki in velike besede o teh usodah, migracije na Balkanu ... O vsem tem je pisal profesor Voje in se z očmi predanega in pozornega zgodovinarja zaziral v vse to in vse to skušal razumeti in razložiti.

Odločitev za zgodovino pri Ignaciju Vojetu ni bila slučajna. Ko je kot petletni deček s starši obiskal Dubrovnik, tekal po Stradunu, se vzpenjal po Onofrijevem vodnjaku in menda skušal stati na onem podstavku ob vhodu v cerkev frančiškanskega samostana, tega ni nikoli pozabil. Tudi ni nikoli pozabil svojih gimnazijskih učiteljev, Davida Zupana in Boga Teplyja, ki sta nanj naredila velik vtis in slednjič odločilno vplivala na to, da se je vpisal na študij zgodovine. To je bilo leta 1946 in njegovi profesorji so bili dr. Milko Kos, dr. Gregor Čremošnik, dr. Metod Mikuž ter dr. Fran Zwitter in mladi dr. Bogo Grafenauer. Še posebej se je Voje zblizal s profesorjem Čremošnikom, velikim strokovnjakom za južnoslovansko in dubrovniško zgodovino, s katerim ga je povezala vez, ki je ostala nepretrgana vse do Čremošnikove smrti in je bila zares pristna in tesna, in je Vojeta zaznamovala kot znanstvenika, pa tudi, menda ne sodimo napak, kot človeka. Leta 1951, takoj po njegovi diplomi, je Čremošnik Vojetu ponudil mesto asistenta na svoji katedri za zgodovino Južnih Slovanov in Voje se je sprva obotavljal, a slednjič ponudbo

sprejel. Čremošnik ga je nato napolnil v dubrovniški arhiv in med notarske akte, s čimer je bila Vojetova znanstvena pot dodobra začrtana. Vedno znova se je nato vračal v Dubrovnik in se tam z njemu tako lastno akribijo posvečal študiju arhivskega gradiva. Pri tem so mu pomagali tako Čremošnikovi nasveti kakor tudi njegova prijazna vzpodbuda, ki je vzpodbuda vsem, ki hodijo v arhive, in ki nemara ne bo nikdar izgubila svoje dragocenosti: »Vam je pogosto žal, da dan ne šteje 48, ampak 24 ur, kajne? To so znane bolečine vseh delavcev na naših področjih, ko največ, česar primanjkuje, predstavlja ravno nesrečni čas. Tolažite se, vsem nam je šlo tako.«¹ Pomembno je na Vojetovo delo vplivalo srečanje z beograjskim profesorjem in velikim poznavalcem dubrovniške zgodovine dr. Jorjem Tadićem, ki je po smrti profesorja Čremošnika leta 1958 postal mentor njegove disertacije. Disertacijo z naslovom »Kreditna trgovina v srednjeveškem Dubrovniku« je Voje obranil leta 1964 in dobro desetletje kasneje jo je objavila Akademija znanosti in umetnosti Bosne in Hercegovine. Delo, ki je bilo leta 1977 nagrajeno z nagrado Sklada Borisa Kidriča, je Ignacija Vojeta postavilo med največje poznavalce srednjeveške dubrovniške zgodovine in trideset let po svoji objavi ostaja eno temeljnih in nepreseženih del o gospodarski zgodovini Dubrovnika in njegovih povezavah z balkanskimi, italijanskimi in slovenskimi deželami. Voje je sicer svoji dubrovniški temi ostajal vseskozi zvest in svoje bogato znanje je nedavno razgrnil še enkrat v delu z naslovom »Poslovna uspešnost trgovcev v srednjeveškem Dubrovniku.« Na svoji znanstveni poti je profesor Voje tako postal vrhunski strokovnjak za zgodovino srednjeveškega Dubrovnika, žal pa je ostal tudi zadnji v vrsti slovenskih zgodovinarjev, ki to so oziroma so to bili.

Drugo področje Vojetovega velikega zanimanja je turški Balkan. Z njim se je Voje dodobra seznanil v letih med 1954 in 1956, ko je študiral na Orientalnem inštitutu v Sarajevu, kjer je poslušal predavanja profesorja dr. Branislava Đurđeva in se uril v turškem jeziku, turški paleografiji in diplomatiki pri profesorju dr. Hamidu Hadžibegiću. S tem je Voje postal, kot je zapisal Vasilij Melik, »prvi slovenski zgodovinar, ki more študirati turške čase po turških virih,«² in ki se je potlej v svojih zgodovinskih premišljevanjih vedno znova vračal k problemu turškega Balkana in njegovih stikih s slovenskimi deželami. Voje sam o svojem sarajevskem študiju sicer pravi: »Specializacija iz turškega obdobja mi je pozneje zelo koristila, ker sem lahko pri predavanjih študentom mnogo bolj približal turško obdobje v zgodovini južnoslovanskih narodov, kot če te specializacije ne bi imel.«³

Voje je namreč leta 1960 začel predavati pregled srednjeveške in zgodnjenovoveške zgodovine Južnih Slovanov in pri svoji tisoč dvesto let dolgi *venia legendi* ostal dobrih trideset let. Leta 1967 je postal docent, leta 1975 izredni in pet let kasneje redni profesor, leta 1993 pa se je upokojil. Lani se je v predavalnico spet vrnil in danes ga ob ponedeljkih vidimo, kako vestno, prizadevno in dobre volje stopa pred študente. Zares, profesor Voje ostaja zvest samemu sebi, saj, kot je pisal Vasko Simoniti, »zanj kot učitelja niso bili študentje nikoli nevedna množica, ki jo je bilo potrebno razsvetliti, ampak je stal pred njim vedno posameznik-študent, ki mu je profesor želel prebuditi radovednost in odgovornost do preteklosti.«⁴

Profesor Voje pa ni le ugleden znanstvenik ter profesor, ki so ga njegovi študentje obdržali v dobrem in hvaležnem spominu, bil je in ostaja priljuden, pozoren in požrtvovalen kolega, kakršen se je še posebej izkazal kot predsednik Zgodovinskega društva za Slovenijo in kot predstojnik Oddelka za zgodovino v letih med 1980 in 1982 ter 1985 in 1990, in tudi kot član Jugoslovanskega komiteja za balkanologijo in Jugoslovanskega komiteja za bizantologijo ter član Jugoslovanske komisije UNESCO za pripravo Kulturne zgodovine človeštva.

¹ Cit. Voje I., Poslovna uspešnost trgovcev v srednjeveškem Dubrovniku (Ljubljana 2003) 303.

² Melik V., »Ignacij Voje – šestdesetletnik,« Zgodovinski časopis 1–2 (1986) 6.

³ Voje, Poslovna uspešnost, 304.

⁴ Simoniti V., »Prof. dr. Ignacij Voje praznuje sedemdesetletnico,« Zgodovinski časopis 1 (1996) 6.

In vse to slednje v težkem, politično vihrovem in zanesenem času razpadanja Jugoslavije, v času, torej, ko je razpadala neka država in je po vseh svojih šivih pokal njen sistem. V Jugoslaviji in komunizmu, oziroma v tisti različici političnega teatra, ki so ji rekli jugoslovanski socializem, je Voje preživel nekako polovico svojega življenja in večidel svoje znanstvene kariere, in ob premišljevanju njegovega jubileja se seveda moramo vprašati, kako je bilo. O tem sami seveda ne vemo ničesar in o tem nam bo morda nekoč profesor pripovedoval sam, in povedal nam bo lahko tudi, če se je v komunizmu smejal ali celo smejal. Nekaj pa le lahko rečemo in ob nečem smo pa le lahko navdušeni, še več, celo nasmejani. Ko so leta 1959 nad njegovo fakulteto letali oblastni jastrebi in se je dogajalo nekaj, kar so kasnejši kronisti poimenovali afera Slodnjak, je Voje sedel v Dubrovniškem arhivu in se poglobljaj v študij srednjeveške Dubrovniške republike. Ta si je, tako kot Republika Vojevega časa, na svoje zastave zapisala veliko geslo *Libertas* in si v kamen vklesala enako veliko, *Obliti privatorum, publica curate*. Da razlike med njima niso bile samo slučajne in da so bile dejanske razsežnosti velikih gesel vsakokrat podvržene vsemu (pre)človeškemu, to je menda lahko vedel, vsaj slutil, vsak, ki je bral tudi Vojetove študije, ali pa prav zato. Njegov, kot bi se zdelo na prvi pogled, umik v srednjeveški Dubrovnik je bil tako pravzaprav politični komentar, pa če je njegov avtor to hotel ali ne. Da, bil je naravnost izvrsten, prvovrsten zgodovinarjev politični, *republikanski* komentar, bila je naravnost izvrstna zgodovinarjeva fusnota k svojemu času, izvrstna v svoji diskretnosti, neprizanesljivi natančnosti in, kdor pozna Vojetovo naravo, to ve, v svoji dobrohotnosti.

* * *

V enem izmed svojih pism je profesor Čremošnik Vojetu čestital za njegov izbor raziskovalne snovi. To je bila odločitev, je pisal Čremošnik, ki je zahtevala poguma, saj gre za snov, »ki sama po sebi ni lahka.«⁵ Lahka pa menda ni bila vsaj iz dveh razlogov. Najprej zato, ker je bila v času, ko je Voje začel s svojimi raziskavami, gospodarska zgodovina srednjeveškega Dubrovnika še zelo slabo raziskana in zanimanje zanjo zelo skromno in besede, ki jih je kakšnih dvajset let predtem v uvodu v svojo razpravo o dubrovniškem denarju zapisal Gregor Čremošnik, še vedno aktualne: »Najlošije stojimo u istorijskoj nauci sa znanjem naobičajnih sitnica iz vsakidašnjeg života. Sve može da bude važno za istoričara, i datum najuglednijeg vladara i pisac najpraznijeg historiografskog spisa i, Bog bi znao, čemu sve starina utisnula pečat važnosti i zanimljivosti! Samo o pitanjima koja, danes jednako kao u prošlim vekovima drmaju ekonomskim životom i razvojem naroda i država, slabo tko vodi računa.«⁶ In prav to je bilo v primeru srednjeveškega Dubrovnika še posebej pomembno, in raziskovalna snov zato še drugič težka. Srednjeveški Dubrovnik je bil namreč mesto trgovcev, ki, kot je pisal Filip de Diversis v svojem Opisu mesta Dubrovnik, »nosijo plemiška imena,« država, katere poslanci so najprej ogrskega kralja in nato turškega sultana prepričevali, da ne morejo živeti, če ne trgujejo. In ker jim je, kot se zdi, verjel na besedo, je Jorjo Tadić celo menil, da je šest stoletij dolga zgodovina Dubrovniške republike zares zanimiva prav zaradi gospodarske vloge, ki jo je odigrala na Balkanu in v Sredozemlju, medtem ko da je bila njena politična vloga vseskozi samo precej marginalna.⁷ Danes seveda vemo, po zaslugi dveh imenitnih zgodovinarj, Zdenke Janekovič Römer⁸ in Vesne Miović⁹, da je takšna ocena mnogo pretirana in da so prav politični premislek in politične veščine, s katerimi so dubrovniška

⁵ Voje, Poslovna uspešnost, 302.

⁶ Cit. Voje, Poslovna uspešnost, 297.

⁷ Tadić J., »Les archives économiques de Raguse,« Annales 6 (1961) 1196.

⁸ Janekovič Römer Z., Okvir slobode. Dubrovačka vlastela između srednjovekovlja i humanizma (Zagreb, Dubrovnik 1999).

⁹ Miović-Perić V., Na razmeđu. Osmansko-dubrovačka granica (1667.-1806.) (Dubrovnik 1997). Miović V., Dubrovačka diplomacija u Istanbulu (Zagreb, Dubrovnik 2003).

vlastela uredila in vodila svojo državo, na eni strani ter diplomatske spretnosti, s katerimi so si Dubrovčani pridobili ekskluziven in privilegiran položaj na balkanskem in sredozemskem prostoru, na drugi ustvarili tisto okolje, v katerem se je šele moglo trgovati in, kot bi dejali Dubrovčani sami, sploh živeti.

To slednje pa seveda ne spremeni očitnega in nespornega dejstva, da so Dubrovčani živeli od trgovine, in to še posebej v srednjem veku. In kot vemo prav iz Vojetovih študij, so v Dubrovniku trgovali vsi, tisti s plemiškimi imeni in tisti brez njih, vlastela in pučani, tisti, ki so trgovali s stotinami in tisočinami dukatov, in oni, ki so obračali le nekaj perperjev. In šele če si zares predočimo to dejstvo, se nam pokaže vsa vrednost dubrovniškega opusa Ignacija Vojeta. »Moja naloga je bila, da sistematično prikažem razvoj kreditne trgovine v srednjeveškem Dubrovniku, opravim analizo samega vira, obdelam vse oblike in mehanizme kreditnega poslovanja ter ugotovim obseg in vrednost kreditnega poslovanja v posameznih obdobjih,«¹⁰ piše Voje v sintezi svojega dela. In temu se je posvetil in to svojo nalogo natančno opravil. Ker je bila srednjeveška trgovina zasnovana na odnosih medsebojne zadolženosti, vzajemnega kreditiranja, torej, je bilo Vojetovo raziskovanje dubrovniških kreditnih mehanizmov pravzaprav raziskovanje samih temeljev dubrovniškega življenja, tistih najbolj realnih, surovih, materialnih in materializiranih, neprizanesljivo realnih temeljev, oziroma, povedano drugače, bilo je raziskovanje samega ožilja dubrovniške države. Voje je pokazal kako zelo razvejano in visoko razvito je bilo to ožilje, kako zelo večji in sodobni so bili dubrovniški trgovci: »Dubrovniško gospodarstvo glede sprejemanja novosti tehnike poslovanja ni zastajalo za beneškim in gospodarstvi naprednih italijanskih mestnih komun.«¹¹ A ne samo to. S svojo akribijo in navdušenjem za detajl in sledeč Čremošnikovi misli, da »samo detajlno raziskovanje omogoča resnično podobo vsakdanjega delovnega življenja,«¹² nam Voje ni predstavljal le Dubrovčana-trgovca, mešetarja, knjigovodjo, pač Dubrovčana-posameznika, človeka, samega po sebi in samega s sabo: »Trgovska in pomorska usmeritev dubrovniškega gospodarstva sta vplivali na miselnost dubrovniškega plemstva in meščanov ter na oblikovanje njihovih moralnih vrednot. Trgovina je imela močan vpliv na njihovo mentaliteto, običaje, življenjski slog in vrednote.«¹³ In ko Voje razmišlja o tem, o človeku, soočenim z realnim in izzvanjski s idejnimi, je kar najbolj diskreten. Ne zanima ga najvišja intelektualna in emotivna potencia človekovih najbolj privzdignjenih idej, in tudi ne najnižji skupni imenovalc človekovih najnižjih strasti. Nad ljudmi, ki jih spoznava, ne izvaja historične avtopsije – bila bi to seveda avtopsija na živem telesu, kajti zgodovinarji se pač ukvarjamo, kot nas na vsaki strani svojih študij opozarja tudi profesor Voje, z živimi ljudmi, ljudmi, ki so sicer umrli in so minuli, a jih zgodovinarji srečujemo žive – ne psihologizira in ljudi ne skuša uvrstiti v že kakšne strukture, zdi se, da pozna zabavljaški verz Otona Župančiča: *Ah, vi, življenja sistematiki! / Tak išče kmet vremena v pratiki!* Ne, Voje se pred človekom iz preteklosti ustavi. Poslušaj ga, prisluhne mu. Opazuje ga, skuša ga razumeti, nikoli ne sodi, nikoli ne vrednoti, ne docira in ne moralizira: »Ali so se trgovci ravnali po pravilih lepega vedenja in poštenega obnašanja, kot je v svojem spisu o popolnem trgovcu naročal Benko Kotruljevič? Na poštenost je trgovce opozarjal napis v atriju palače Sponza, kjer je v pritličju v niši nasproti vhoda stala tehtnica. Latinski napis na loku nad nišo je opominjal: *Prepovedano nam je goljufati in ponarejati uteži. In dokler jaz tehtam, z menoj tehta sam Bog.*«¹⁴ In enako tudi, ko se zdi, da je

¹⁰ Voje, Poslovna uspešnost, 11.

¹¹ Prav tam.

¹² Voje, Poslovna uspešnost, 301.

¹³ Kot v op. 10.

¹⁴ Kot v op. 10.

vse jasno, kot v primeru Mihajla Nikolice Martinušiča, velikega trgovca, člana Sveta naprošenih in Malega sveta in večkrat kneza, tudi tedaj je Voje kar najbolj previden: »Seveda se lahko vprašamo, zakaj se je Mihajlo na tak način izpovedal in navedel svoje grehe in prestopke, ki jih je zakrivil pri trgovanju. Se je pred smrtjo hotel oprati krivde in olajšati svojo vest?«¹⁵ Ali pa, ko gre za Celjske grofe: »Ali so bili Celjani res negativne osebnosti, ali so se res kopali v pregrehah, kot jih prikazuje humanist Enej Silvij Piccolomini, poznejši papež Pij II.? Ali so bili v tem smislu drugačni od fevdalcev in dinastov v tedanji Evropi? Kakšno je bilo njihovo versko življenje in njihova morala? Malo vemo o teh rečeh.«¹⁶ Voje je torej v svojih zgodovinskih premišljevanjih o človeku preteklosti vseskozi kar najbolj diskreten, zaznamuje ga nekakšna zadržanost, ki pa ni ignorantska, mirnost, ki ni hladna, in strogo, ki ni brez naklonjenosti in, to moramo še posebej poudariti, brez spoštovanja.

In sedaj se moramo vrniti k pesnikovim besedam, ki jih navajamo na začetku. Namreč, ko beremo spise Ignacija Vojeta, se nam njihov avtor kaže kot eden tistih ljudi, ki so bili *dvignjeni iz nedelje*. Iz tiste *nedelje* namreč, ki pravi, da so darovi različni, isti pa je duh, in da je dati cesarju, kar je cesarjevega, pa tudi, da naj človek ne ubija, se ne napihuje, ne išče svojega, se ne da razdražiti, ne misli hudega, veseli pa naj se resnice. In zato je ob profesorjevi sedemdesetletnici Vasko Simoniti lahko zapisal: »V svetu tako očitnih kontrastov in le težko premostljivih civilizacijskih zavezanosti se je Vojetov odnos do zgodovine izražal (in se izraža še danes) predvsem v tem, da ga v njej zanima Lepo in da v njej vidi Dobro.«¹⁷

* * *

Vse je podlaga višjemu, krona nižjemu, okovi sosednjemu, pravi pesnik. A vendar se mora v primeru profesorja Vojeta ta pesniška resnica izkazati, kot bi dejal pesnik sam, za pretesno. Ko danes gledamo na delo Ignacija Vojeta, lahko namreč vidimo, da je bilo ustvarjeno z vso avtorjevo znanstveno močjo in vsem njegovim zgodovinarskim talentom in zaznamovano z njegovim lastnim humanističnim občutkom, in njegov avtor je tako naravnost zgledno nadaljeval in dograjeval delo svojih velikih učiteljev. In če je ob smrti prvega med njimi, profesorja Čremošnika, Bogo Grafenauer zapisal, da je bila »njegova največja želja, da bi vzgojil izmed svojih študentov naslednika, ki bi med Slovenci naprej proučeval tisto problematiko, ki ji je on posvetil vse svoje življenje, pa še razširjeno na turško obdobje.«¹⁸ in ob Čremošnikovi izbiri, tako se vsaj zdi, dvomil, lahko danes seveda vidimo, da je bila Čremošnikova izbira prava in dobra: delo Ignacija Vojeta je trdna znanstvena podlaga, v kateri lahko zlasti raziskovalci srednjeveškega Dubrovnika in balkanskih dežel najdejo zanesljive temelje ter izzivalna torišča za svoje lastne raziskave. Zares bogata je profesorjeva dediščina, in vendar to niso *okovi*, ki bi le vezali s svojo znanstveniško težo, je tudi ideja, vsa človeška, navdušena, prosta in sproščena. Ne dvomimo, da si bo našla hvaležnih in vrednih naslednikov.

Naj slednjič profesorju ob njegovem jubileju zaželimo vse najboljše in še mnogo lepih in bogatih *nedeljskih* trenutkov in ponedeljkovih razgovorov z vsemi, ki so mu blizu. Da se bodo ob njem in njegovih delih bogatili in navdihovali tudi tisti, ki so mu daleč in vedno bolj daleč, pa je gotovo. To je gotovo zato, ker je častitljivi slavljeneč predan znanstvenik in plemenit človek. Živeli, gospod profesor!

Sašo Jerše

¹⁵ Voje, Poslovna uspešnost, 245.

¹⁶ Voje I., »Romanja Celjskih grofov,« Mohorjev koledar 1996 (Celje 1995) 106.

¹⁷ Kot v op. 4.

¹⁸ Grafenauer B., »Gregor Čremošnik,« Zgodovinski časopis XII-XIII (1958-1959) 316.